

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЕКОНОМІКА ФАРМАЦІЇ

Рекомендована д.ф.н., професором М.М.Слободянюком

УДК 615.15:37.018.4

АНДРАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦІЇ

В.М.Толочко, Л.В.Галій

Національний фармацевтичний університет

Проаналізовано загальні теоретичні положення та концепції навчання дорослих людей (андрагогіки). Висвітлено особливості наукових підходів М.Ноулза, вчених Ноттингемського університету, П.Джарвіса. Проведений аналіз сприятиме науковому обґрунтуванню та розробці методичних підходів до організації навчання спеціалістів фармації, зокрема на основі моделей компетенцій.

Головною причиною кризових явищ, з якими зіткнулося людство на порозі третього тисячоліття, є криза компетентності сучасних людей. Саме некомпетентність працівників зумовлює появу професійних та соціальних проблем, виробничих аварій, техногенних та екологічних катастроф.

Виходом з кризи компетентності фахівці вважають створення такої освітньої системи, яка зможе забезпечити персонал знаннями, вміннями, навичками, якостями, що відповідають умовам сьогодення та адекватні тенденціям постійних змін у зовнішньому середовищі. Складовою цієї системи “Освіти впродовж життя” поряд із формальною освітою є освіта неформальна, під якою розуміють будь-які систематичні дії, що здійснюються фахівцями, які закінчили навчальні заклади і отримали певні дипломи або атестати, з метою зміни власних знань, умінь, навичок та досягнення ефективного виконання професійних обов’язків [1, 7-10].

Враховуючи зазначене, визначальною функцією управління персоналом фармацевтичних організацій стає професійне навчання працівників, основне завдання якого полягає у розвитку їх фармацевтичної компетенції та забезпеченні високого рівня професійної діяльності.

Таким чином, вбачається доцільним проведення наукового обґрунтування та розробки методичних підходів до навчання персоналу фармацевтич-

них організацій, що, насамперед, потребує вивчення та узагальнення андрагогічних засад організації навчального процесу дорослих людей. Саме це і стало метою нашої роботи.

Зауважимо, що вперше поняття “андрагогіка” (від грецьк. “andros” — доросла людина та “ago” — веду) було використано німецьким істориком освіти О.Каппом для визначення науки, яка займається проблемами освіти дорослих у 1833 р. Але лише у другій половині ХХ століття за умов загального ускладнення економічного та соціального життя, розширення діапазону видів діяльності людей та швидкого старіння набутої компетентності андрагогіка стала набувати рис самостійної науки.

Філософською основою андрагогічного підходу є екзистенціалізм, який проголошує вищою цінністю саме існування людини, визнає її свободу вибору, формує ідею відповідальності людини за себе, свій спосіб життя, за вибір цінностей та визначення життєвого шляху [3].

Оформлення андрагогіки у наукову систему, обґрунтування андрагогічного підходу до навчання дорослої людини пов’язані з ім’ям відомого американського дослідника М.Ноулза, який вважає, що андрагогіка — “це мистецтво та наука допомагати дорослим навчатися, що базується на концепції самоспрямованого та автономного учіння та концепції викладання, за якою вчитель є помічником дорослому учневі в навчанні, а не “пред’явником” навчального матеріалу” [7].

Специфічними особливостями дорослого як суб’єкта навчального процесу, за М.Ноулзом, є усвідомлення дорослою людиною себе самостійною, самокерованою особистістю; наявність життєвого та професійного досвіду, який стає джерелом освіти безпосередньо для неї та її колег; наявність освітніх потреб, прагнення за допомогою навчання вирішити свої життєво важливі проблеми та досягти конкретних цілей; прагнення

Організація навчального процесу за андрагогічною моделлю П.Джарвіса

Умови навчання дорослих	Вимоги до навчального процесу та андрагога
Навчання є визначальною потребою людини	Викладання не відіграє провідної ролі у навчанні, але може йому сприяти
Найбільша мотивація до навчання виникає у разі появи дисгармонії між досвідом людини та сприйняттям світу	Навчальний процес повинен будуватися спільно з дорослою людиною з метою вирішення тих проблем, які створили потребу у навчанні
Дорослі, що навчаються, мають бажання брати участь у процесі навчання	Методи викладання повинні сприяти та підсилювати процес навчання
Дорослі привносять у навчання:	Андрагог повинен:
— особистий досвід	— використовувати досвід дорослих як джерело навчання
— систему уявлення	— будувати навчання
— потреби	— подавати прикладний, а не теоретичний матеріал, що відповідає індивідуальним потребам
— віру у себе	— проявляти емпатію та бути уважним до учасників навчання
— самоповагу та самосприйняття	— підкреслювати кожне вірне рішення або досягнення з метою підтримання високого рівня самооцінки дорослих, що навчаються, та надавати можливість для рефлексії з приводу невірних рішень та самостійної їх корекції
— фізіологічні особливості	— забезпечувати сприятливі фізіологічні умови навчання
— темп навчання	— сприяти навчанню у відповідному темпі
Дорослі навчаються залюбки за умов відсутності загрози власної особистості	— створювати атмосферу, у якій дорослі не відчувають загрози або підкорення, сприяти співпраці, а не конкуренції
Дорослим, що навчаються, необхідно відчувати повагу до себе	— розглядати себе не як "джерело усіх знань", а як творця взаємодії між учасниками процесу навчання
Дорослі можуть створювати власний навчальний стиль	— визнавати наявність різноманітних навчальних стилів, застосовувати їх залежно від характеру взаємодії з учасниками навчання
Дорослі, що навчаються, розвивають інтелектуальні здібності	— постійно розвивати власну компетентність

до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку; прагнення до негайної реалізації набутих знань.

Щодо андрагогічної концепції М.Ноузла, то на його думку, найважливішим в організації навчання дорослих є взаємовідносини та характер взаємодії між тими, хто навчається, та викладачем (андрагогом). Так андрагог повинен націлювати дорослу людину на нові можливості щодо самореалізації, допомагати у з'ясуванні прагнення до самовдосконалення, сприяти визначенню розриву між бажаним та існуючим рівнем діяльності, забезпечувати комфортне фізичне оточення для навчання (освітлення, інтер'єр, вентиляцію, температуру). Викладач зобов'язаний розглядати дорослу людину як особистість, поважати її почуття та думки, прагнути до встановлення відносин взаємної довіри та взаємодопомоги між учасниками навчального процесу, запобігати конкуренції або критиці, привносити у навчальний процес дух спільного пошуку істини. До того ж андрагог мусить залучати дорослого до процесу визначення цілей, можливих напрямків, відбору матеріалу та методів навчання, спільно приймати рішення з цих питань, організовувати учасників у групи або команди з метою розділення з ними відповідаль-

ності за спільний процес, допомагати використовувати особистісний досвід як джерело навчання шляхом застосування методів дискусії, ролевих ігор, розгляду певних подій тощо.

Отже, М.Ноулз особливо підкреслює важливість взаємної підтримки і відповідальності всіх учасників навчального процесу та формування дружньої, відкритої, неформальної атмосфери навчання.

Зауважимо, що наш особистий досвід роботи у системі післядипломної освіти спеціалістів фармації повним чином підтверджує розглянуті положення.

Інша андрагогічна концепція розроблена групою дослідників Ноттингемського університету. Вони вважають, що головною метою навчання дорослої людини є розвиток критичного та творчого мислення, яке інтегроване з його чуттєвою (емоційною) сферою. При цьому саме комбінування групового навчання та індивідуального самонавчання у найбільшій мірі сприяє цьому розвитку. А одним з компонентів успішного навчання дорослих стає постійна реінтеграція когнітивної та емоційної сфери [1].

Навчання дорослих, на думку дослідників Ноттингемського університету, включає мислення, пошук, відкриття, критичне міркування та творчу

відповідь. Ці автори стверджують, що андрагогічний підхід до навчання передбачає використання різноманітних методів: експозиційних, управлінських, пошукових, при цьому останні є найбільш адекватними.

Серед визначальних рис андрагогічної моделі вони відокремлюють: відсутність директивного, наказового характеру навчання; спрямованість навчання на досягнення результатів у дослідженні та вирішенні проблем; постановку проблем та створення необхідних знань; зв'язок із практикою, практичну перевірку отриманих результатів; постійне обговорення змісту, форм та методів навчання у навчальній групі; прийняття відповідальності за процес навчання усіма членами групи та викладачем без надання права контролю за навчанням окремого учасника групи; спільне оцінювання результатів навчання; діалог між учасниками навчальної групи.

Ще одне уявлення андрагогічного підходу до навчання надано П.Джарвісом [6]. Сформульовані ним загальні умови навчання дорослих і вимоги до навчального процесу та особистості викладача наведені у таблиці.

Проведений нами аналіз літератури доводить, що дослідники при розгляді проблем навчання дорослих спираються на такі закони: закон інтенсивності або активності, який проголошує необхідність залучення дорослого учня до навчальної діяльності, оскільки чим більше особиста причетність, тим вища ефективність навчання; закон індивідуальних відмінностей, що акцентує увагу на врахуванні індивідуальних особливостей у навчанні; закон готовності, за яким дорослі краще навчаються тоді, коли вони ставлять цілі навчання та можуть задовольнити власні освітні потреби; закон ефекту, який встановлює, що навчання є більш ефективним, коли супроводжується зворотним зв'язком, заохочуванням та почуттям задоволення. Безумовно, що основним законом навчання є закон практики, тобто знання, дії, уміння, навички при багаторазовому повторенні краще запам'ятовуються та зберігаються.

Саме ці закони згодом були покладені в основу принципів навчання дорослих людей. Так, визначальними андрагогічними принципами вважають:

- пріоритетність самостійного навчання, коли самостійна діяльність стає основним видом навчальної роботи;
- принцип спільної діяльності всіх учасників навчання, яка пов'язана з плануванням, реалізацією і оцінюванням процесу навчання;

- принцип опори на досвід дорослих, який використовується як одне із джерел навчання;
- індивідуалізація навчання (на основі індивідуальної програми, орієнтованої на конкретні освітні потреби і завдання тих, хто навчається, їх рівень підготовки, досвід, психофізіологічні та когнітивні особливості);
- системність навчання, яка передбачає дотримання відповідності цілей навчання змісту, формам, методам, засобам та оцінці результатів;
- контекстність та проблемоорієнтованість (відповідність конкретним життєво важливим цілям, націленість на вирішення професійних та соціальних проблем дорослої людини);
- актуалізація результату навчання, яка передбачає негайне застосування на практиці отриманих знань, умінь, навичок та якостей;
- елективність навчання — надання певної свободи при виборі цілей, змісту, форм, методів, джерел, термінів, часу, місця навчання і способів оцінки результатів;
- розвиток освітніх потреб (навчання будується з метою формування нових освітніх потреб) [1, 2, 4, 5].

Отже, професійне навчання спеціалістів фармації, зокрема на основі моделей компетенцій, повинно будуватися із застосуванням визначених концепцій та принципів.

ВИСНОВКИ

1. Сучасні дослідники розглядають андрагогіку як розділ науково-педагогічного знання, що розкриває специфічні закономірності опанування дорослим суб'єктом навчальної діяльності знаннями і вміннями та особливості керівництва цією діяльністю з боку професійного педагога.

2. Спеціалістам фармації як суб'єктам навчання притаманні специфічні особливості (усвідомлення себе самостійними, самокерованими особистостями; наявність життєвого та професійного досвіду; прагнення за допомогою навчання вирішити професійні проблеми та досягти конкретних цілей; прагнення до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку; намагання негайно реалізувати набуті знання), які необхідно враховувати при організації їх навчання.

3. В основу навчального процесу спеціалістів фармації повинні бути покладені наступні андрагогічні принципи: пріоритетність самостійного навчання, спільна діяльність, опора на досвід, індивідуалізація та системність навчання, проблемоорієнтованість, актуалізація результатів, елективність та розвиток освітніх потреб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Змеев С.И. *Андрагогика: основы теории, истории и технологии обучения взрослых.* — М.: ПЕР СЭ, 2007. — 272 с.
2. *Образование взрослых: опыт и проблемы / Под ред. С.Г.Вершловского.* — С.Пб.: ИВЭСЭП, Знание, 2002. — 167 с.

3. Огієнко О.І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах. — Суми: Еллада, 2008. — 444 с.
4. Основы андрагогики: Учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Под ред. И.А.Колесниковой. — М.: Издательский центр "Академия", 2003. — 240 с.
5. Хегенхан Б., Олсон М. Теории научения. — 6-е изд. — С.Пб.: Питер, 2004. — 474 с.
6. Jarvis P. *Adult and continuing education: theory and practice*. — London, 1983. — P. 114-117.
7. Knowles M.S., Holton E.F., Swanson R.A. *The Adult Learner. 6-th Ed.: The definitive classic in adult education and human resource development*. — Houston, TX: Butterworth, 2005. — 390 p.
8. Phillip D., Schweisfurth M. *Comparative and international education: An introduction to theory, method and practice*. — London: Continuum, 2008. — 181 p.
9. Reischmann J. // *J. of Lifelong Learning*. — 2004. — Vol. 13. — P. 19-38.
10. Tigh M. *Key concepts in adult education and training*. — 3-rd Ed. — Verlag: Falmer Press, 2004. — 207 p.

УДК 615.15:37.018.4

АНДРАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ СПЕЦИАЛИСТОВ ФАРМАЦИИ

В.М.Толочко, Л.В.Галий

Проанализированы общие теоретические положения и концепции обучения взрослых людей (андрагогики). Выявлены особенности научных подходов М.Ноулза, ученых Ноттингемского университета, П.Джарвиса. Проведенный анализ будет способствовать научному обоснованию и разработке методических подходов к организации обучения специалистов фармации, в частности на основе моделей компетенций.

UDC 615.15:37.018.4

ANDRAGOGICAL FUNDAMENTALS OF ORGANIZATION OF PHARMACY SPECIALISTS TRAINING

V.M.Tolochko, L.V.Galiy

The analysis of general theoretical terms and concepts of training adults (andragogy) have been carried out. The specificities of scientific approaches of M.Knowles, the scientists of Nottingham University and P.Jarvis have been identified. The analysis conducted will contribute to the scientific grounding and elaboration of methodological approaches for organization of pharmacy specialists training, particular on the basis of the models of competencies.